

mentionem: namq; hæc proprium coriandri antidotum est. Subueniunt præterea raucedini, uociq; exasperate gargarizationes ad id expertæ: item ea, quæ pectori conueniunt. Ad cerebri uerò noxam præstat diamoschum, & diambarum, & id genus alia, quæ cordi, & cerebro auxiliantur.

ΨΥΛΛΙΟΝ. PSYLLIVM.

CAP. X.

PSYLLION epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam adfert, ita ut animum despondeant. Cui omnia, quæ exhausto coriano auxiliantur.

Psyllii ueneni noxa, & curatio.

PSYLLIVM, & eius semen, cuius in pharmacopolijs frequens est usus (ut superius libro quarto diximus) notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto præter ea, quæ à Dioscoride illi assignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta deniq; cordis anxietas, ut plerunq; oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primùm uomitionibus, & clysmatis. Post hæc antidota illa exhibenda sunt, quæ in uniuersum omnibus uenenis aduersantur. Sed & ea omnia ijs maxime subueniunt (ut Dioscorides est author) quæ & ijs, qui coriandrum exhauserint.

ΚΩΝΙΟΝ. CICUTA.

CAP. XI.

CICUTA pota uertiginem excitat, oculisque caliginem offundit, ita ut ne minimum cernatur: singultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: denique conuulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulantur. Quare inter initia, uti in reliquis, cicutam vomitu, excutiemus: postmodum deiectionem moliamur, ut quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo est auxilio, deuenimus. repetendum per interualla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, ut absinthium cum pipere & uino, castorio, ruta, mentha cum uino, aut amomi, cardamomi, aut styrcis uincia, aut piperis, cum semine urticæ & uino, aut lauri folia. Item lafer ex oleo, & passo, & passum per fese largiùs potum proficit.

Cicutæ uenefica uis.

Historia cuiusdam casus.

CICUTÆ historiam, & facultates, quibusq; in locis magis exitialis proueniat, ita copiosè retulimus libro quarto, ut opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed iam ad uires eius ueneficas transeundum est. Pota hæc, uel in cibis sumpta (ut Dioscorides inquit) uertigines excitat, uisum adimit, oculis caligine offusa, & mentem usque adeo perturbat, ut in furorem agi uideatur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe cum rusticus quidam magnifici Ioannis à Turri uinitor non longè à Goritiæ arce suas comederet uineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secumq; domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditq; in cœna unà cum uxore: mox statim (quæ rusticorum cōsuetudo est) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à somno expergefati, omni penitus amissa ratione, huc atq; illuc per domum in tenebris uagabantur, amentia, & furore ducti: unde adeo caput, faciem, & oculos in parietes percusserunt, ut mane accurrentibus uicinis, partim percussionibus tumidi, partimq; effuso sub cute sanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendæ ac monstruosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatisq; domesticis, quibus edulij in cœna uisitassent, reperi hos cicutæ esitasse radices, quas pastinacæ esse crediderant. Quandoquidem mihi in propinquam uineam aduenti, ostenderunt alij locum, ubi rusticus ille radices effoderat, ibiq; inueni alias cicutæ radices, quæ iam folia emittere incipiebant. Quare perspecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo post tempore, Deo adiuuante, in pristinam mentem & sanitatem restitui. tametsi percussionum curatio multò longior fuerit, quàm ueneni.

Cicutæ sumptæ curatio.

Decepta quoq; hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinenfis, quæ cicutæ radices proprio in horto effossas toti familiæ decoxit, præbuitq; esitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciscanum curauimus, qui pluribus mensibus modò amentia, modò furore agebatur, quod cicutæ folia hortensis petroselinii uice piscium quorundã iusculis inposita comedisset. Caueant igitur omnes, ne in hæc ueniant discrimina. Exhibet Aëtius, præter Dioscoridis antidota, cicutam haurientibus apij semen, ex uino potandū, aut iridis radicē, aut fœlii Massiliense: item nitrum ex aqua copiosiore potum. Totum præterea corpus calefacere conducit, & præsertim præcordia. quamobrem ad uehementiorem motum, ac ciusum (ut ipse inquit) cogendi sunt ægrotantes. Conciator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianæ radicem ex uino. Namq; hoc cicutæ uerum esse antidotum putat.

ΣΜΙΛΑΞ. TAXVS.

CAP. XII.

SMILAX, à quibusdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus uniuerso corpori, strangulatus, & celere interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi uenefica natura.

TAXVS arbor, cuius historiam superius libro quarto retulimus, ubi & eius plantæ picturam adiecimus, non solum eos perdit homines, qui folia & fructus esitauerint, uel biberint foliorum succum; sed etiam (ut aiunt quidã) quadrupedum omne genus, quod præsumptum pabulum non ruminat: cuiusmodi sunt equi, asini, muli, & id genus alia. quanquam scribit Plutarchus, tertio symposiorum commentario, Taxum eo tantum tempore noxiam, quo iam florere

florere inceperit, quod succo sit maxime pregnans. Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit. Narbone tam presentis est ueneni, ut si qui dormiant sub ea, aut in eius umbra subsideant, ledantur, & sepe numero moriantur. Id quod Sestius (auctore Plinio lib. xvi. cap. x.) in Arcadia quoque euenire scribit. Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in Gallia factis mortifera fuisse comperitum est: & in Hispania lethales esse baccas. Prouenit arbor haec frequens in Tridentinis montibus, praesertim Ananie uallis, & Flemarum, ubi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum fluit, numerosa conspicitur. Iis in locis nobis comperitum est, quod non modo iumenta, quae non ruminant, deuorata taxo, moriuntur; sed etiam quae ruminant. quandoquidem boues complures uidimus a rusticis deplo-
 20 ratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter eum in montanis, syluosisque pascuis boues morbofi fiunt, conelamant rustici, animaduertendum esse, ne Naxum degustauerint: ita enim taxum corrupto uocabulo nominant. Nihil minus eius baccae iisdem in locis noxae ac perniciose deprehenduntur: quippe quod curauerim ego pastores, aliosque in syl-
 20 uis ligna cedentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant. ex quarum esu non modo in ardentibus fe- bres inciderant; sed & in alui profluuium, adeo ut in maximo uersarentur discrimine. Ceterum non parum dubi-
 20 tandum uidetur, an inter plantas calidas, uel inter frigiditas Taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & eius sequa- ces omnes existimauerunt Taxum esse frigidit temperamenti, argumento quod asseruerint, iisdem remedijs taxi uenenum superari, quibus & cicutae. Quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi plane non probanda uidetur. nam-
 que amaror, qui cortici, & frondibus inest: coma perpetuo uirens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quaedam: & quod auicula eas depastae nigrescant; manifeste indicant insignem temperamenti caliditatem. Atque hinc est, quod & febribus, & alui profluuium tenentur,
 20 qui baccas estiarunt, inflammatis eo cibo spiribus, & sanguine. Verum quauis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gignique alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in aestate eueniunt haec ex frigidorum fru-
 ctuum esu: nigrum uero colorem in auiculis contrahi posse non minus a frigido, quam a calido; ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quod frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoque uirescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium praeseferant, nempe quod & febres, & alui profluvia oboriantur potius caloris primum exuberantia (ut accidit deuoratis anacardijs) quam humorum putredine. Neque praeterea potest nigredo illa a frigido pabulo in auicularum pennis suboriri: nam si frigiditate ni-
 greferent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris si- mul confectis ac deperditis. At non ita sit ea nigredo, quae perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopicis. Haec sane dixisse uolumus, non ut quicquam tam celebratorum uirorum auctoritati detraherem, neque etiam quod ausim temere eorum sententijs refragari; sed ut meam in medium proferrem sententiam, atque ut haec a nobis
 30 proponerentur alijs discutienda, & studiosis diligentius aestimanda. Ceterum quoniam taxus NERIUM, quod Graeci rhododendrum, & rhododaphnen uocant, Mauritani uero oleandrum, mihi in mentem redegit, cum sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modo brutis; sed etiam hominibus esse uenenum, cumque eo quam plurimis in locis referta sit Italia, praetereundum non duxi, quin hic de Nerio aliquid dicerem. Et quauis non absque ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemque in huius praefatione, quod Nerij folia & flores, si deuorentur, ho-
 30 minibus contra mortiferos serpentium morsus praesidia sunt, atque in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quod etiam can- tharides dentur potandae a cane rabido demorsis, & euphorbium ictis a scorpione; cum tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Auicenna, ceterique posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quam cuiquam exhibendum, praesertim quod alia non desint antidota, quae a serpentibus demorsis magnopere opitu-
 40 lantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennae testimonio, tam potum, quam in cibis sumptum, quauis non largius in- geratur, homines & quadrupedes interficit. Primum enim intolerabiles excitat angustias, intumescit inde aluius, & subsequitur uniuersi corporis inflammatio: quod temperamento calidum sit, & siccum, disseccans, & exulcerans. Ob id enim non tantum noxam corporibus inferre, intra corpus sumptum; sed etiam eos afficit, qui in eius umbra subsede-
 50 rint, taxi (ut ante diximus) modo. Quinetiam aquae fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, umbra, frondibus, floribusque deciduis infectae, nonnumquam in magnam discrimen bibentes ducunt. Succurritur noxae epo- to foeni graeci decocto, aut deuoratis palmulis, aut uiticis semine, aut frondibus, aut hausto horum decocto. Confe-
 50 riunt & carice ex melle, aut saccharo aut iulapio sumptae. Praeterea defrutium, & pinguis, & quae crassum dant al- limentum auxiliantur, non omisis tamen clysteribus, & uomitionibus, ut in alijs omnibus sepe numero dictum est. Conuenit & diacastoreum (ut Conciliator est auctor) potum duarum drachmarum pondere. Profunt item iuniperi baccae eodem pondere. Porro illa quoque lethifera est arbor, quam perperam quidam Sicomorum appellant, quae fru-
 ctus profert loti arboris instar, quorum osculis funiculo traiectis, suas preces Deiparae uirgini numerant infun-
 50 tis mulieres, quae illos uerticillos a monachis saepe dono accipiunt, quod in eorum monasterijs arbor ea frequens repe- riatur. Hanc Auicenna uocat AZADARACHT fen vi. quarti uoluminis, sic inquit. Folia Azadaracht, quem-
 admodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa ijs medicamentis, quae in uniuersum omnibus succurrunt uene- nis. priuatim uero ijs, quibus & nerij uis exitialis aufertur. Caueant itaque omnes, qui hanc arborem suis in uiridarijs alunt, ne forte imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Auicennae, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum no-
 minum interpretatione, ita esse aperte declarat.

Taxus uerum calida, uel frigi-
 da.

Nerij maleh-
 ca natura.

Nerij ueneni
 curatio.

Azadaracht
 arboris uene-
 num, & reme-
 dia.

ΕΡΟΤΥΣ carpasi succus soporem, citamque strangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauserunt, epotæ cicuta remedij.

Carpasi, & opocarpasi cōsideratio.

Vana quorūdam opinio.

QVODNAM hodie plantæ genus nobis Carpasum dici possit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quam nos de Carpaso referre possit. Quandoquidem etsi hic inter uenenatas plantas illud descripsit Dioscorides; nusquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit, quemadmodum nec posteritiam Græci, quam Arabes, ex quo coniectari possit, quidam antiquis fuerit carpasum. Hoc Paulus Dioscoridem secutus lib. v. carpestiam uocat. Quamobrem credere nonnulli carpasum, carpestiam, & carpestium, de quo primo libro latius diximus, unam & eandem esse plantam. Sed uanam prorsus horum sententiam esse arbitror. Siquidem à nemine posteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam uim ullam carpestio inesse, uerum eandem (ut Galenus, & Paulus testantur) quæ ipsi phu. quinimo ita aduersus uenena commendari compertum est, quod Quintus carpestium cinnamomi loco in theriacam addere non dubitauerit, quod tantum id præstare existimauerit, quantum potest laudatissima castia. Verim si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dum probatissima myrrha notas expendit, libro primo de antidotis, & opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptum unum & idem esse medicamentum, is meo quidem iudicio, rem (ut aiunt) acu tetigisset, quod opocalpasum Galeno mortiferum omnino sit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpasum, sed ὄσου καρπάσου, hoc est, succi carpasi mentionem faciat tum libro primo de compositione medic. localium, ubi ex Archigene ea recenset medicamenta, quæ capillos crispas reddunt: tum etiam lib. v. de compositione eorundem in quodam molari emplastro. Ceterum cum huius usus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non est cur alia à nobis frustra de eo sit instituenda curatio.

SARDONIA ranunculi herbæ generi assignatur, quæ uescientibus mentem adimit, & quadam neruorum distentione labia in rictum contrahit, ut risus speciem præbeant. à qua quidem affectione, de Sardonio risu adagium in vulgus infausto omine manauit. Post uomitū peculiariter conuenit aqua mulsa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioque à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumque descendant, sed tum multum perfricare, & inungere expedit. & in summa, curam omnem, quæ conuulsioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

Sardoniæ herbæ uenenum, eiusque curatio.

QVOD inter Ranunculi genera ea annumeretur planta, quæ à Sardinia, ubi plurima nascitur, nonnullis uocatur herba Sardonia, abunde docuit Dioscorides libro secundo. Tradidit huiusce curationem Aëtius lib. xiii. qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioscoride redduntur, declarat quibus auxilijs hoc conuulsionis genus priuatim curari debeat. Quippe cum diuersa sint conuulsionum genera, diuersa etiam exposcunt remedia. Præfert tamen castoreum in puluerem contritum aut per se, aut è dulci uino potum. Ceterum, ut Conciliator est author, adiuuantur qui hauserint Apium risum (sic enim Sardoniam herbam appellauerunt Mauritanii) uino dulci potentiùs: adeo large epoto, ut inde ebrii facti diutius dormiant: item melissophylli succo, ex aceto sumpto: is enim, ut idem ait, Sardoniæ herbæ uerum ac singulare est antidotum. Sed quoniam (ut Dioscorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum prosunt, ea utique paranda sunt medicamentorum decoctis, quibus uis insit excalfaciens, tum etiam desiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiusmodi sunt, stæchas, hyssopum, salvia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnium, anthemis, satireia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, asarum, phu, cyperus, rosmarinus, & id genus alia. Ad hæc præstat inungere occipitium, ceruicem, & uniuersam spinalem medullam, susino oleo, aut è castoreo, aut è terrestribus lumbricis, aut è costo, aut ex hyperico, aut uulpino, aut unguento aragone, aut agrippino, aut deniq; alijs his similibus.

HYOSCYAMVM potum, aut comesum, similem ebrijs abalienationem mouet: sed facillè medicamentis cedit. Auxiliatur aqua mulsa copiosè data, lacque, præsertim asininum: si id desideratur, caprillum, uel bubulum, uel aridarum ficuum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis semen ex passo sumptum, & uinum falsum, cum adipe suilla recenti, passoque: itidem urticæ semen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & sinapis, & nasturtium, radix, cepa, & allium: & hæc singula cum uino sumantur. Postea sinendi quiescere, quemadmodum qui uinum biberunt, ut excoquant.

Hyoscyami uenenosa uis.

SVCCVRRITVR facillè Hyoscyami noxiæ, cuius historiam cum Dioscoride tradidimus libro quarto, ubi eius quoque effigiem dedimus, si antea, quam uenenosa uis inualescat, superetq; corporis uires, conferentia propinentur medicamenta. Sed præter indicia, quæ epoto, uel comeso hyoscyamo à Dioscoride assignantur, alia plura eidem reddidit Aëtius libro xiii. nempe quod insequatur iactatio corporis cum distortionem: quibus succedit exoluitio, animi deliquio

deliquio similis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant se flagris corpore cædi. Proinde merito Ananienſes hyoſcyamum uulgo uocant Diſturbio, utpote quod mentem, & omnes corporis ſenſus diſturbat. Meminit utriusq; hyoſcyami inter deleteria pharmaca etiam Auicenna, ſic inquit. Epoto hyoſcyamo albo, oſium compagine luxantur, lingua in abſceſſus tranſit, ſpumat os, caligant & ruſeſcunt oculi, ſpiritus difficulter redditur. Hinc ſunt uertigines, ſurditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, uociſq; diuerſitas: nam quandoque rudunt affecti, aſinorum mulorumq; more, & equorum modo hinniunt. A nigro autem corporis extrema confiſceſcunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atq; adeo conſtringitur pectus, ut impedita proſus reſpiratione, ſuffocentur, conuellanturq; ægrotantes. Verum hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioſcorides, & Paulus. Quo fit, ut ſuſpicari liceat, in hoc cæcutiſſe, erraſſeq; Auicennam, quemadmodum & in alijs quàm plurimis ſimplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo ſæpenuero conſunduntur. Cæterum in albi hyoſcyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Miſthridatis antidotum. Sed ijs, qui nigrum hauſerint, poſt uomitum, & clyſteres, meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, abſinthium, caſtoreum, rutam, laſeris lacrymam, baccas & folia lauri, deſrutum, urtica ſemen, magu-
darim, cardamomum, & ſtyracem: ſed quæ ſingula ex uino ſumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, et opobalſamum ex lacte potum. Ad hæc inſuper farinam triticam uino ſubactam, emplaſtri modo uentriculo utiliter imponi promittit. Sunt porro ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere cõmendant, atque etiam piſtacia largius manducata, cæteris præferunt antidotis.

Auicennæ eratum.

Hyoſcyami utriuſque curatione.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA.

CAP. XVI.

MANDRAGORA ſi bibatur, conſeſtim ſopor infequitur, exolutio, ac uehemens ueternus, nihil temerè diſtans à lethargo. Cui, antequàm aliquid ex ijs accidat, uomitus & aqua mulſa proderit: poſtea nitrum, & abſinthium, ex uino dulci, aut paſſo ſumantur. caput roſaceo, & aceto perfundatur. Proſicit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorij, & piperis, ſinapis, caſtorij, & rutæ, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exuſtione, & extinctu. Quòd ſi ægrè ij reuocentur, ſternutamenta mouere, alijsq; communibus auxilijs uti conueniet.

QUANDO QUIDEM Mandragoræ hiftoriam latius proſecuti fuimus libro quarto, ubi utruſq; eius genus depinximus; ideo nunc tantum indicia primum, & accidentia referam, quæ ab epotis uel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire ſolent: deinde horum curationem aggrediar. quoniam ſi diutius malefica uis ſerpere, auerſiq; negli-
genter dimittatur, nullis adhibitis remedijs, facile ij qui hauſerint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aetium ſecutus, eam uix fallere bibentem, aut comedentem poſſe, quòd odore ſit admodum graui, ac naufe abundo, amaro inu-
cundoq; guſtu. Certa itidem copia, & meſura ad lædendum requiritur. De cætero uerò moleſtias quidem facit, ſed ſerius interimit. Huius potu facile ægrotantes (ut Dioſcorides inquit) in ueternoſum ſoporem delabuntur: quin & ſegnes, & languidi, & triſtes, et exoluti ſiunt, adeo ut clamoribus, ac torſionibus excitati, repente rurſus tanquam amentes recidant. Remoueri noxam ſcribunt, præter ea quæ Dioſcoridi produntur, coriandri ſemine, aut pul-
gio ex calida aqua, aut alii deiectione cum deiectione medicamento, quo ad ueternoſos utimur. Quòd ſi à uomitu, qui malè habent, non excitentur à ſomno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertiſſimum medicamentum offer-
ri uolunt. Proſunt item acria clyſmata, friſtiones aſperis linteaminibus in totum corpus extenſæ: cucurbitula ignis
flamma appoſita tũ occipitio, tum ſcapulis, tum etiam natibus: fibule extrema corporis membra torquentes: quin et ſternutamenta, quæ ueratri albi puluere naribus indito cienda ſunt: & ſeptica medicamenta ueſicæ excitantia, ut
cantharides, & ranunculus, occipiti, et poſt aures emplaſtri modo impoſita, maximopere auxiliantur. nanque hæc omnia ualentiffimè reuocant, quæ cerebro officiunt. Porro animaduertendum eſt, quòd iubet Dioſcorides ægro-
tantium caput ad repellendum uapores eò petentes, roſaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis cõ-
mendat ſe uidetur lib. XIII. methodi medendi. Sed hoc certè, ſi quis rem accuratè expendat, rationi reſragari de-
prehenditur. Vnde nil mirum, ſi Paulus, Aetius, Alexander Trallianus, & alij, qui Galeni ueſtigia ſequuntur, cum rectè nouiſſent ueternum morbum à frigidis tantum humoribus prouenire, & roſaceum cum aceto illi haudquaquam
conuenire, quòd magis refrigerare ualeant, caſtorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, ſerpyllum, thymbram,
et thymum huic medicamento addiderint, ne eo ſolo admoto, morbum fouerent, atq; demum ægris mortem adferrent.

Mandragoræ uenefica natura.

Mandragoræ noxæ remedia.

Roſaceum u-
trum hic con-
ueniat.

Verum enim uero putandum eſt, Galenum roſaceum ex aceto tantum imponere, ubi frigidus humor, quo ueternus ex-
citatur, bili (ut plerunque accidit) fuerit admixtus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipſo duntaxat morbi princi-
pio uexare ſolet: nam cum tenuis ſit, facile reſoluitur, et ſuperatur à frigido. Hinc itaq; quiſq; expendere & cogno-
ſcere poteſt, an ijs, qui à deuorata mandragora ueternoſi ſiunt, purum illud medicamentum ex roſaceo, & aceto ad-
mouere liceat, nullis additis excaſfacientibus, cum (ni fallor) ab aſſumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tamen ſi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto ſemine, citra ullam proſus moleſtiã; im-
matura tamen, et cum ſemine deuorata, mortifera ſanè inferunt ſymptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor,
qui uniuerſam corporis ſuperficiem adurit: lingua, & os areſcunt, quam ob cauſam ore perpetuò hianſe cernuntur
affecti, frigidum trahentes ærem. Quibus niſi illico ſuccurratur, conuulſi pereunt: contra uerò ſcilicet liberantur, ſi
ſtatim hauſerint, quæ opem ferre poſſunt. Id autem commodè, & efficaciter præſtat Andromachi theriaca, ex aqua
pota: quippe hæc ſola momento omnem aufert moleſtiam. Curantur (ut Conciliator inquit) qui huiusce radicem, uel
pomum, uel ſuc cum ſumpſerint, unius tantum diei inedia, ſi tamen ſubinde præſtantiffimum meracum uinum largiis
bibant

Qq 2 bibant

Metellarū nu
cū ueneficiū,
& remedia.

bibant egri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cum pane, & sale deuorata. Ceterum cum mandragoræ poma METELLAS NVCES quas uocant, mihi in memoriam reuocauerint, quarum historiam superius libro primo descripsi, sciuerimq; non modo, si edantur, suapte natura canes necare, sed etiam homines, cum nihil de his, quod extet, posteritatis memoria prodiderit Dioscorides, nec antiquorum ceteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atq; etiam medicamenta commemorare, quæ harum ueneno opitulatur. Eæ nuces igitur cum intus in corpus sumuntur, uertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemq; somnum: postremo oboritur frigidus sudor, uicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries uomitus aqua calida, & oleo: post uomitum datur conuenientissimè butyrum, & uinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus, & pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in uniuersum corpus excitare: cum eo tamen, ut subinde balniino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem gressum cogendi sunt, ut uniuersum corpus incalasciat: & pinguibus postea cibus, dulciq; uino resicillandi. In summa & his ea maxime conueniet curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione differemus.

ΜΗΚΩΝΙΟΥ. MECONIUM.

CAP. XVII.

ΕΡΟΤΟ papaueris succo, quem meconion uocant, consequitur ueternus cum perfrictione, & pruritu uehementi, ita ut sæpe inualecente ueneno, tanta erumpat prurigo, ut hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo uomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumque mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & organum cum lixiuua aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, uino, & panace: piperque cum castorio, & aceto mulso, vel cum satureiæ aut origani decocto cum uino. Hi olfactilibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium vsus, cum uino, aut passo: medulla etiam ex oleo pota.

ΜΗΚΩΝ ΚΕΡΑΤΙΤΙΣ. PAPAVER CORNICVLATVM.

CAP. XVIII.

QVOD corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre consueuit, quæ papaueri succus: nec alijs expugnatur auxilijs.

Opij uenefica
natura.

INGRATVS Opij odor, perinde atque mandragoræ, facile obstat, ne in cibus, aut medicamentis inferi possit, quin ueneficium pateat gustantibus, præsertim cum necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem raro contingit, ut homines uenefici opio utantur, ubi quenquam ueneno tollere uolunt, nimirum ueritate ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tameñ quandoque accidat, aut fortè medicorum imperitia, aut pharmacopolarum negligentia, ut ebibitis medicamentis, quibus opium admistum sit largius quam par sit, sumentes in ea iueurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atq; illa quoque sequantur, quæ in suis alexipharmacis Nicander ijs uerbis representauit. Animaduerte, inquit, è sumpto papaueris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illi in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, sed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, eiq; labore eo, odoratus sudor distillat unà collectus, adeoq; ipsum corpus pallefcit ac labia ardent, eiq; genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & liuidus unguis, uel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsiq; oculorum, qui in caua recesserunt, radij. Nicandro subscribit Aëtius lib. XIII. ubi sic inquit. Quando uoluntariè meconium aliqui biberint, siue id manifestare uoluerint, siue uolentes non possint, his cognoscuntur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in somnum grauem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, ut aliquando ob ipsum excitentur: odorq; opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescunt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, liuor unguium, præcordiorum diuulsio, respiratio parua, & frigida, oculorum offuscatio, & ad postremum mortifera conuulsio. Hæc de notis, quæ opium sumptum consequuntur. Quibus ualentissimè illa remedia auxiliantur, quorum hic meminit Dioscorides. neq; enim plura apud posteriores Græcos reperi. Ancenna autem præfert laserpitij lacrymam, & castoreum. Sed præstantissimum dicit esse medicamentum, iberiacam, sagaze-neam, & Mithridatis antidotum ex uino potum. Excitandi etiãnum sunt ægrotantes sternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moscho, castoreo, lasere, ambaro, naribus inditis, quin & sulphuris fumo. Succurritur conuulsioni, si uniuersum corpus perungatur susino oleo, ac etiam costino, alijsq; remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longe omnium potentissimè proficit antidotus nostri usus, scilicet quinta essentia theriacalis, de qua superius in præfationis commentatione diximus, quod præsentaneo remedio non modo his omnibus opituletur; sed etiam omnibus in uniuersum uenenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.

Opij ueneni
curatio.

Φαρικόν.

QVOD Pharicon uocant, sapore syluestre nardum imitatur. Resolutionem neruorum potum adfert, cum conuulsione & delirio. Oportet autem post uacuationes uinum absinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod serinen aliqui uocauerunt: aut spicæ nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum passo: aut irim cum croco ex uino: dera sum que caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

10 NON equidem hactenus apud quenquam scriptorem consequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an simplex, aut compositum medicamentum. Quin neq; etiam certo inuenire licuit, unde id nomen traxerit, cum uaria sit de nomine eius apud auctores sententia. Porro is, qui in Nicandri alexipharmaca scholia scripsit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodit pharicum lethale medicamentum sic uocatum à Pharico uenefico quodam Cretenfi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum uelint: appellant autem etiam Medicum. Nec desunt qui in Thessalia in Pheris, alij Laedæmone, quod ibi fortasse proueniat. hæc ille. Cæterum cum iam id merito deperditum sit, neq; hoc tempore à nemine, quod sciam, cognoscatur, superfluum sanè esset plura de eo scribere: nam institutum nostrum non est, in re incerta diutius immorari.

Pharici ueneni confid.

20 TOXICVM ex eo nominari videtur, quod barbarorum sagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum, & linguæ inflammatione torquentur. Incoercitus furor varias ijs imagines obuersat: quare uix medicinæ locus est, raroque qui hauserunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut uinum dulce cum rosaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi semen bibendum cum uino. Priuatim ijs conuenit quinquæfolij radix, & hircinus sanguis, aut caprillus, eodem modo sumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita esse, aut cum pulegio, & aqua bibere, conueniet: amomum & balsami semen ex uino. Sed qui periculis defuncti sunt, diu lecticis decumbunt: & ubi surrexere, stupidi reliquum uitæ tempus degunt.

30 QUID antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari sagittas inficiebant, ut ijs uulneratos inimicos haud dubie perderent, nec à Dioscoride, nec ab alio aut Græcæ, aut Arabicæ familiæ auctore memoriæ proditum esse, mihi hactenus compertum est. Ideoque difficile admodum fuerit decernere an Toxicum hodie sit, uel cognoscatur in Europa, cum proprie hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortasse tantum nascitur. Verum eniuero putauerunt quidam, ut Manardus Ferrariensis uir nostræ ætatis celebris, id antiquis fuisse Toxicum, quod Arabes Napellum uocant. Quæ quidem sententia non omnino ijs uidetur resellenda, qui plura de Toxicis non inuestigarunt. quandoquidem (ut Auicenna est auctor) non desuere, qui sagittas napello inficerent: constatque napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum esse sumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adscribunt. Ad hæc cum asserat Auicenna, quod si qua cura toxico adhiberi possit, ea fiat uomitionibus, hausto antea rapi semine, & sumptis subinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioscorides quoque ijs, qui toxicum hauserunt, rapi semen ad ciendum uomitum ex uino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferrunt. Quæ sanè omnia facile ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idem esse uenenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profecto sese offerunt rationes. etsi enim ex notis prædictis toxicum, & Napellum unum & idem esse uideantur; tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero discriminant, & contrarium arguunt, ut aliter existimandum non sit, quam quod deleteria hæc medicamenta plurimum inter se distideant. Nam nusquam, quod legerim, tradidere Mauritanos eos, qui Napellum hauserint, in tantum furorē agi, ut uinculis sint coercendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo testari possum, quod Corsi illi latrones, sicarijque, nequissimi, quorum historiam libro quarto prodidimus, cum de aconito differeremus, quanquam ab assumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello assignantur; in nullum tamen furorē adducti fuere, neque ullum etiam sensere delirium. Præterea Auicennæ, nostroque testimonio, qui experimentum uidimus, epoto Napello, oculi exterioris prominent, oboriuntur uertigines, animi defectus, & ingens crurium imbecillitas. Quorum tamen symptomatum nihil de toxico agens meminit Dioscorides. Quinetiam (ut ipse perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerumque aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitalem morbum desciunt. id quod Toxicum sumentibus non euenit: horum siquidem qui superuixerint, stupidi tantum reliquum uitæ tempus ducunt. Ex his itaque omnibus liquido apparet, quod hæc inter se maxime differunt. Longè enim seuiora sunt Toxicis incommoda, quam Napelli, ut abundè constat ex Nicandro in alexipharmacis, ubi Toxicum descripsit ijs notis. Protinus etiam lethalis toxicis dolorem, & malum abigere discas, quando suis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauserit, infernè crassior redditur. Sed labia intumescunt, os planè pondere suo degrauiant, ac aridum prorsus sputum regerit, inferiorique parte gingiuæ diffunduntur, & suis stationibus mouentur. Sæpe etiam cordi stuporem iniecit, omnisque sensus consternatus est, fontico isto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugæ fabulasque præ insania edens: ac sine intermissione

Toxici confideratio.

Manardi opinio reprob.

Toxici notæ ex Nican.

dolens, uehementer uociferatur, instar hominis, cui caput, totum corpus compingens, ense amputandum sit. Vel quemadmodum craterifera sacras res tractans ipsa Rheæ sacerdos, nona mensis publico appropinquans itinere, longum ore suo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuent. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans eiulat, ac lupi instar fugitiuè ululat, obliquisq; pupillis taurino more inspiciens, album dentem acuit, dentibusq; suis despumat. hæc tenus Nicander. Cæterum differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioscoridi curatur rosaceo ex passò potu, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, anomo, & balsami fructu. Auicenna uerò Napello succurrit cum uini potu, butyro, moscho, capparis radice, & eo deniq; mure, qui napelli ipsius radices depascitur. quæ utiq; medicamenta omnia ab ijs admodum discrepant, quæ in Toxicum curatione commemorauit Dioscorides: quem tamen penè ad uerbum reddidit Auicenna in cæteris uenenorum auxilijs. Hæc igitur apertissime ostendunt, conuincuntq; Napellum et Toxicum esse diuersa uenena. Nec illa obstant sententiæ nostræ, quæ superius in Manardi fauorem adduximus. quandoquidem (ut facile colligi potest ex uniuersa huiusce libri materia) alia etiam habentur uenena, quæ quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, uidentur unam, & eandem rem esse, cum tamen longè diuersa cernantur: cuiusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed ut iam de Toxicum meam in medium proferam sententiam, cum haudquaquam falli crediderim, qui dixerit, id esse Auicennæ Toxicum, quod idem Tusom appellat. Nempe quòd asserat eo epoto labra, & linguam inflammari, sequi delirium, & incoercitum furorem. quæ propria toxici sunt indicia. Attamen hoc uidetur illi omnino fuisse incognitum. quod nec minus fortasse Dioscoridem latuit. Nam si toxicum nouisset Dioscorides, eius certè historiam libro quarto silentio non dissimulasset, ubi de cæteris mortiferis differuit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit, Mauritanorum tusom esse Dioscoridis toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxisse uideantur, quasi

toxicon tusom nominauerint. Verum cum toxicum de NAPELLO loquendi nobis occasionem dederit, non alienum fuerit, ut nostrum sequamur institutum, hoc loco eius tum uenenum, tum remedia describere, præsertim cum nascatur in Italia. Napellus itaque, ut Mauritanorum testantur monumenta, & nostra ad stipulatur experientia, si potu uel cibo in corpus ingeratur, seu statim adfert discrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeo intumescit lingua, ut exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non possit: oculi item pariter intumescunt, ita ut prominant: uertigines, & animi deliquia frequentissime inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde uniuersum liuescit corpus, intumescitq; & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, ut breui temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirum non est: quippe quoniam tanta est huiusce lethiferi ueneni uis, ut nisi statim proprijs antidotis succurratur, nullis subinde expugnatur medicamentis. Imò quauis etiam in ipso principio ualentiora dentur remedia; pauci tamen superuiuant, qui aut hectica febrè (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandem non conficiantur. Succurrendum igitur illico fuerit, excitatis prius uomitibus (ut Auicenna inquit) epoto rapi, aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sepe ac largè cum uino sumptum: item glandium putaminum decoctum ex uino potum. Auxiliatur diambari, & dianoschi puluis: quin potius ambarium & moschus præ cæteris per se, & cum Lemnia terra, ex uino pota. Quòd si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandum relinquitur, quòd parum, uel nihil possint in huiusce ueneni noxa theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, theriacam Napello non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, hæc uerum Napelli esse antidotum. Conciliator smaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex uino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantum potest Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsq; opulentis principibus. quandoquidem parua, uel nulla est adhibenda fides pretiosorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate seplasia utuntur. Ad hæc recentiores frè omnes, qui uenenorum materiam pertractarunt, Auicennam secuti, uerum securumq; Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depascitur. Hunc uidimus nos, cepimusq; in quibusdam altioribus uallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipsum inueniendi, uenandiq; modus: ad hoc nanque multa patientia, & uigilantia opus est. Quamobrem mihi mirum non est, quòd scripserit quidam recentiorum clarissimus, magnificum quendam uirum ac principem, philosophum tamen, & medicum, cum diu hos mures quæsiuisset, neq; eos inuenire potuisset, ut demum suum conficeret antidotum, horum uice magnas quasdam cepisse muscas, quas folijs, & floribus Napelli uictitare obserauerat. Eo autem antidoto, quod constabat ex prædictis muscis numero uigintiquatuor, uncijs duabus Lemniæ sphaeragidis, & pari pondere baccarum lauri, atq; Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle sufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non solum aduersus Napelli uenenum, quod ut periculum faceret, diuersis dederat animalibus, & ipsemet experiendi antidoti gratia sumpserat; sed etiam in omni alio ueneno. Sed quid dicam (si tamen licet sine uitio sua quenq; laudibus efferre) de admiranda ui olei nostri de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cum à tam seuo exitialiq; ueneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantum exterius inuncti: nihil certè aliud, nisi quòd aduersus hoc uenenum, & cætera quæ uisera non erodant, sicut & uenenosorum omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum sibi locum uendicat. Vbi enim uehementissima, ferociq; fuerint uenena, singulis horis inungi postulat: ubi uerò minus uehementia, minusq; seua fuerint, interposito trium horarum spatio, pluribus continuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistram mamillam; sed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.

Napelli uenenum, eiusque remedia.